

domelých krajov, ako milicistov miestnych, politicky a mravne nespoľahlivých. Milicista má byť príkladom pre občianstvo ako po stránke sebaobetovania v svojom povolání, tak i po stránke osobnej mravnej bezúhonnosti.

Päť mesiacov slovenského odboja proti fašistickým votrelcom dalo dosť príležitosti našim občanom prejavit alebo potvrdit svoje slovenské demokratické cítenie. Statoční Slováci to aj urobili. A najpresvedčivejším svedectvom toho bola ich účasť v partizánskych bojoch. Postupom Červenej armády a Čs. armádneho sboru dostávajú sa niektoré partizánske jednotky na oslobodené územie. Tieto už splnili svoju úlohu partizánsku. No, nesplnili ešte svoju úlohu budovateľskú. Keď sa teraz k tejto partizáni hlásia bez toho, žeby si najprv robili oprávnený nárok na oddych, je úlohou našej novotvoriacej sa správy zaradiť ich na také miesto, kde by mohli najviac prispieť k splneniu našich ľudovo-demokratických ideálov. A jedno z takýchto miest je milícia. Tam nám treba partizánov. Oni budú najlepšou zárukou poriadku a ľudovej bezpečnosti v slobodnom Slovensku. Nech nie je v našich mestách milícia bez partizána, najmä nie v mestách, ktoré boli znásilňované maďarsko-nemeckými fašistami v rámci maďarského štátu!

Pravda, 17. 2. 1945, čís. 12.

[165]

1945, 19. únor. Moskva. — *Depeše Slovenské národní rady prezidentu dr. E. Benešovi do Londýna, zaslaná prostřednictvím československého velvyslanectví v SSSR, s výzvou, aby prezident přesídlil na osvobozené území republiky.*

Tajné.

Němec předává vzkaz SNR.

V naději na brzké osvobození celého Slovenska i celé ČSR Slovenská národní rada srdečně Vás zve přesídlit z Londýna na půdu svobodné vlasti, kde společně s Vámi a v přátelské spolupráci s novou vládou chceme s pomocí našeho národa přispět k úsilí Spojenců skončit válku v nejbližší době a začít budovateľskou práci v naší těžce zkoušené vlasti. Prosíme, abyste přijal naše pozvání,¹ neboť na svobodné půdě republiky v souhlase s rozhovory našich dele-

¹ Poprvé přišla na přetřes otázka presidentova přesídlení na domácí půdu v říjnu 1944. Beneš tehdy vyslovil ochotu odejít z Londýna na Slovensko, kladl si však velkou řadu předběžných podmínek (zejména reorganizaci vlády), jejichž splnění tuto cestu nadlouho oddalovalo. (VHA Praha, f. SSSR, Čs. voj. misse v SSSR, 3-3-3a, depeše z 26. 9. 1944.) Jak vyplývá z Drtinova záznamu o rozhovoru Drtiny, Uhlíře, Kopecského, Gottwalda, Fierlingera a Klučky, který se konal 25. 11. 1944 v Moskvě, byl Gottwald koncem listopadu 1944 toho názoru, že president a vláda nemají přesídlit domů dříve, dokud nebude osvobozena Praha. Nová situace vzniká osvobozováním slovenského území vedla zřejmě ke změně stanoviska moskevského vedení KSČ. (Drtinův záznam, z něhož editoři publikují první část jako dokument čís. 99, viz AÚD KSČ, f. Kl. Gottwald.)

Podle depeše čs. velvyslance v Moskvě z 28. prosince 1944 zdůraznil koncem prosince při jednom jednání komisař zahraničních věcí SSSR, že „...by bylo dobré, kdyby president a vláda byli blíže k osvobozenému území. Tázal jsem se ho“ — pokračoval Zd. Fierlinger — „kde myslí, že by president a vláda měli být. Odpověděl, že je mnoho míst, kde by se president a vláda mohli usadit, tak na př. Lvov. Odpověděl jsem, že jeho myšlenka je velmi zajímavá, že ji budu tlumočit presidentovi. Snad by to mohlo být též osvobozené území, na příklad Košice. Molotov s tím živě souhlasil.“ [AMZV Praha. Depeše došlé, 1944, čís. 3166.]

Na toto pozvání Beneš 30. prosince 1944 odpověděl: „Prosím, aby bylo sděleno vládě sovětské, že po mém soudu přesídlení moje a vlády na osvobozené území je jediné řešení, které může definitivně vyřešit naše dnešní těžkosti politické i vojenské. Proto vítám tuto nepřímou výzvu sovětské vlády k přesídlení, pozvání přijímám a okamžitě k tomu učiním přípravy. Podotýkám, že jsem na toto pozvání čekal. Pokládám za vhodnější — vzhledem k západu — aby přesídlení se stalo hned na území naše (na př. Košice) a nikoli do Lvova nebo do jiného sovětského místa, leda by to bylo na zcela krátko.“ [AMZV Praha. Depeše odeslané, 9144, čís. 3657.]

Přes toto zdánlivě kladné ujištění se Beneš snažil návrat na osvobozené území pod různými formálními zámkami oddálit. Tvrdil, že československá vláda nebude moci řádně vykonávat svoji funkci na osvobozeném

gátů s Vámi a s vládou musí od samotného počátku působit nová vláda, složená ze zástupců domácího i zahraničního osvobozovacího hnutí. Předkládáme Vaší laskavé úvaze návrh, abyste Vy, pane presidente, a představitelé hnutí v Londýně, kteří půjdou s Vámi do osvobozené vlasti, počali jednání o nové vládě a jejím programu v Moskvě a to jak s činiteli našeho osvobozovacího hnutí tam působícími, tak i s delegáty SNR. K úspěšnému vývoji našich věcí velmi by prospělo, jestli by Vás v okamžik návratu z vyhnanství mohla uvítat už nová vláda a kdyby hned potom tato vláda mohla rozvinout práci v rámci programu, odpovídajícího našim politickým poměrům.

Delegace SNR na osvobozeném území.²

Košice, 15. února 1945.

Fierlinger.

AMZV Praha. Depeše došlé, 1945, čís. 567 (Mos. 83). Záznam depeše.

[166]

1945, 21. únor. Košice. — Původní situační zpráva spolupracovníka „Národní obrody“ o hospodářské situaci na osvobozeném území východního Slovenska.

Východ Slovenska po vojnovéj víchrici

Okres Bardejov:

V okrese riadne funguje okresný národný výbor ako aj miestne národné výbory. Veľký počet úradníctva odišiel, predsa však je už v chode pošta, daňový úrad a dôchodkový kontrolný úrad. Ináč počet obyvateľstva v okrese je temer normálny. Obce sú v celku zachovalé. V obci Kružľov a v niektorých iných obciach Nemci spálili niekoľko domov ešte v lete za partizánskych bojov. Okresný národný výbor stará sa o to, aby majitelia spálených domov dostali potrebné stavebné drevo zo štátnych lesov.

Národný výbor snaží sa obnoviť zásobovanie podľa starého spôsobu. Dobytok sa vykupuje monopolne a prideľuje sa jednotlivým mäsiarom. Každý týždeň v trhovú deň určené obce z jedného notariátu dodajú potrebné množstvo dobytky. Mesto Bardejov zásobujú nateraz obilím sami bardejovskí roľníci. Roľníci si zvolili zvláštnu komisiu, ktorá prevádza výkup obilia pre tieto účely.

Stav hovädzieho dobytky v okrese je podpriemerný, tak isto i stav koní je veľmi nízky.

Firma Peter Víchr a synovia, továreň na drevené výrobky v Kružľovskej Hute: Nemci 19.

území, ktorým prešla fronta a kde je všeho nedostatok, že zde bude ztížena možnosť stálého spojenia se západními velmocemi. Žádal, aby sovětská vláda umožnila na svoje území vstup reakčním čs. důstojníkům, kterým sovětské orgány již dříve odmítly toto povolení udělit pro jejich prokázanou protisovětskou a špionážní činnost. Jiným Benešovým požadavkem bylo, aby současně s ním na osvobozené území mohly přicestovat početné americké a anglické mise, které by měly právo v týlu sovětských vojsk udržovat pravidelné spojení se svými vládami a předávat jim v podstatě nikým nekontrolovatelné správy. (Viz Zd. Fierlinger, Ve službách ČSR, II. díl, str. 567.) Situace se vyhroutil tak, že Zd. Fierlinger ve své depeši z 26. ledna 1945 byl nucen presidenta Beneše důtklivě upozornit, že „... sovětská vláda sotva bude chtít s námi diskutovat bližší podmínky, za nichž bude lze uskutečnit Vaši cestu na osvobozené území. Pozvala Vás, abyste přesídlil co nejdříve a tím též ručí za to, že Vám budou v mezích dnešních možností poskytnuty všechny prostředky pro úspěšné plnění Vašich úkolů. Považuje za otázku důvěry, zda chcete pozvání přijmout, nebo dál ještě odkládat. Radí-li Vám přesídlit, jak to hned na počátku Lebeděv zdůraznil, myslí to zajisté dobře. Má na zřeteli jak Vaši autoritu v domácím odboji, tak i rychlou konsolidaci našeho státu. Přesídlení diplomatického sboru považují zatím za předčasné, neboť celé Slovensko je dosud válečná zona. Zda se to některým lidem na západě bude líbit či ne, je méně důležité ve srovnání s významem pro náš stát.“ [AMZV Praha. Depeše došlé, 1945, čís. 274 (Mos. 42) — podtrženo editory.]

² Benešovu odpověď na pozvání SNR otiskla košická Národní obroda dne 2. 3. 1945.